

usmeritvah. Samostojno je obdelala obdobja praskupnosti in starega veka. Večkrat pa je dejala, da bi se še lotila pisanja kakšnega učbenika. Do svojih didaktičnih tekstov je bila zelo samokritična in izredno strpna do pripomb recenzentov. Želela je, da bi bili učbeniki strokovno neoporečni, učencem pregledni, zanimivi in da bi jih vzpodbujali k samostojnemu razmišljanju in problematiziranju zgodovine. Kot redko kdo danes je bila indiferentna do finančnega dohodka ob vloženem delu. V zadovoljstvo ji je bilo le, da bo prispevala h kvaliteti pouka zgodovine na naših šolah.

Marija Kremenšek je mladost preživela v izrazito kmečkem okolju. V svoji čustveni naravnosti je ohranila pristen in neposreden demokratičen odnos do življenjskih problemov kmečkega človeka in delavskega trpljenja. Pri pouku zgodovine in v svojem učbeniku je konkretno in dokumentirano predstavljala gospodarske, socialne in kulturne razmere delovnih slojev, izpostavljala didaktično njihove ključne probleme pa tudi njihove demokratične težnje in revolucionarna gibanja. Zlasti je didaktično učinkovito in organsko vključila v širše zgodovinsko dogajanje konkretne prikaze življenjskih razmer v vaških družinah, položaj kmečke žene, življenje naših narodnih manjšin, oblike odpora proti potujčevanju. Ob bogatih in zanimivih aktualizacijskih primerjajah zgodovinskih situacij s sodobnimi družbenimi problemi in alternativami je ob pouku zgodovine družbeno osveščala mladi rod, ga vzgajala in mu z elementarno silo predočala nacionalne in socialne korenine. Njeno predano in bogato pedagoško delovanje bo pustilo sledove v zavesti mnogih učencev in v njihovi življenjski usmeritvi.

Stefan Trojar

PROF. FERDO HAUPTMANN

(1919—1987)

26. oktobra 1987 je v Gradcu v svojem 69. letu, mnogo prezgodaj, umrl zaslužni graški profesor Ferdo Hauptmann. Njegov praded Matija je bil kmet na Zgornjem Slemenu (današnja hišna številka 24) v župniji Sv. Križ nad Mariborom (zdaj se kraj uradno imenuje Gaj), v hribih nad Dravo, na Kobanskem. Na njegovi domačiji, kjer še vedno živé Hauptmanni, so pred sto leti vzdali nenavadno spominsko ploščo, datirano s 24. avgustom 1890, s temle besedilom: »Svojemu sposobnemu očetu Matiji Hauptmannu p. d. Smolniku v spomin petdesetletnega kmetovanja hvaležni sinovi Franc, Andrej, Janez, Vekoslav, Filip, Svitoslav, Tone.« Prvi teh sinov, Franc Hauptmann je na univerzi v Gradcu študiral matematiko in fiziko, učil nato na srednjih šolah, večinoma v Gradcu, pisal v nemščini in slovenščini o fiziki in metodiki fizike in izdal »posebno ukoslovje prirodoslovnega pouka«. Umrl je v Ljubljani januarja 1925 v 78. letu. Njegov sin Ljudmil, Ferdov oče, je bil rojen v Gradcu 1884 in je tu študiral zgodovino in geografijo, učil na gimnazijah v Gradcu, Fürstenfeldu, na Dunaju in v Ljubljani ter bil 27. januarja 1920 imenovan za prvega profesorja zgodovine na novi ljubljanski univerzi. Njegova katedra je bila obča zgodovina srednjega veka s starejšo slovensko zgodovino. Ljudmil Hauptmann je ostal v Ljubljani le šest let, nato pa se je preselil na zagrebško univerzo. Prosti čas je začel preživljati v Bohinju, kjer si je postavil počitniški dom med jezerom in Staro Fužino. Tu je po upokojitvi dolgo preživel večino leta, umrl pa je v Zagrebu 20. aprila 1968.

Ferdo Hauptmann je bil rojen 11. maja 1919 v Fürstenfeldu. Po očetu je bil doma v Sloveniji, na avstrijskem Štajerskem in v Zagrebu, sam se je udomačil še v Sarajevu. Zgodovino je študiral v Zagrebu, doktoriral pa v Gradcu pri profesorji Matildi Uhlirzevi. Delal je v Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu (1942—45), v konzervatorskem zavodu v Zagrebu, v reškem arhivu, v zagrebškem Državnem arhivu, 1953 pa je odšel kot docent za občo zgodovino novega veka na univerzo v Sarajevo. Tu je ostal 17 let, prav tako dolgo dobo pa je delal potem kot redni profesor za zgodovino jugovzhodne Evrope na univerzi v Gradcu.

Hauptmannovo znanstveno delo je bogato, raztreseno po številnih člankih v različnih historičnih, arhivskih in drugih revijah in zbornikih iz Grada, Zagreba, Sarajeva, z Dunaja, iz Münchna in od drugod, pa zbrano v lepem številu samostojnih publikacij. Večina njegovih del se ukvarja s hrvaško, bosansko in srbsko zgodovino 19. stoletja, z gospodarskimi, zunanjepolitičnimi in drugimi problemi in z izdajo virov. Je pa segal tudi na druga obdobja in ozemlja. Nekaj časa je sodeloval pri pripravi historične topografije slovenske Štajerske. Napisal je nekaj pripomb k srednjeveški zgodovini Zagreba. V posebni knjižici je opisal zgodovino Reke od rimske Tarساتike do hrvaško-ogrske nagodbe; knjižica naj bi pokazala »zapletenost nasprotujočih si sil, ki je napravila iz tega mesta enega največjih hrvaških problemov«. Obsežno

je opisal jugoslovansko-madžarska arhivska pogajanja in njihove rezultate; pri teh pogajanjih je igral sam pomembno vlogo.

Veliko je pisal o letu 1848. Objavil je izbor iz pisem, lahko bi rekli dnevnških zapiskov, ki jih je od februarja do novembra tega revolucionarnega leta pisal s svoje graščine v Lipici pri Velikovcu, pa tudi iz Celovca, Salzburga, z Dunaja prijatelju Juru Jelačiću, banovemu bratu, grof Ferdinand Egger, bogat koroški železar, lastnik podjetij v Lipici, v Bistrici v Rožu in drugod o evropskih in domačih dogodkih, o revoluciji na Dunaju, o frankfurtskih in državnih volitvah na Koroškem (Gedanken über Staat und Revolution, Graz 1976). O Jelačičevem pohodu na Ogrsko je izdal z izredno obsežno uvodno študijo »majhen dnevnik iz vélikega časa« barona Dahlena, dnevnik grofa Hompescha ter kratek, verjetno Filipovičev opis (Jelačić's Kriegezug nach Ungarn 1848, I + II, Graz 1975). Omenim naj še knjižico o (neuspešnem) posredovanju nadvojvode Janeza med Hrvaško in Ogrsko (Erzherzog Johann als Vermittler zwischen Kroatien und Ungarn im Jahre 1848, Graz 1972) in razpravo o odnosih med banom Jelačičem in dvorom (Banus Jellačić und Feldmarschall Fürst Windisch-Grätz, Südostforschungen 1956).

Od del, ki govorijo o Srbiji, naj navedem dve razpravi o avstrijsko-srbskih odnosih: Österreich-Ungarns Werben um Serbien 1878—1881, nastalo iz disertacije (Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs 5, 1952) in Politika Austro-Ugarske, Trojgarski savez i Tajna Konvencija sa Srbijom godine 1881. (Godišnjak društva istoričara BiH 9, 1958.)

O Bosni in Hercegovini je izdal Hauptmann med drugim gradivo o Borbi muslimana BiH za vjersku i vakufsko-mearifsku autonomiju (Sarajevo 1967), Plenkerjev memorandum o finančni problematiki BiH (Glasnik arhiva i društva arh. radnika BiH 8/9, 1968/9), poročilo o potovanju dr. Ludvika Thalloczyja (Mittheilungen des österr. Staatsarchivs 1960). Mnogo je razprav. Naj navedem le ono o bosanski politiki Avstro-Ogrske po okupaciji (Radovi fil. fakulteta u Sarajevu 1970/71), namesto tistih o gospodarski problematiki pa naj povem, da je napisal o gospodarski politiki in gospodarskem razvoju posebno knjigo (Die österreichisch-ungarische Herrschaft in Bosnien und der Hercegovina, Graz 1983), napisano za 4. knjigo Istorije Bosne i Hercegovine, ki jo izdaja sarajevska akademija.

Graška katedra za zgodovino jugovzhodne Evrope je bila nova in jo je profesor Hauptmann takorekoč iz nič uspešno razvil. Navezal je obsežne stike z različnimi ustanovami, osnoval v okviru zgodovinskega inštituta poseben oddelek (Abteilung Südosteuropäische Geschichte) in zasnoval serijo publikacij Zur Kunde Südosteuropas, v kateri je izšlo do zdaj kakih 15 del, med njimi tudi nekaj spisov jugoslovanskih avtorjev (Ekmečić, Đurđev, Kapidžić). Velike zasluge je imel za to, da se je dežela Štajerska vključila v mednarodni kulturno-zgodovinski simpozij Mogensdorf (Modinci). Vodil je organizacijo dveh modinških simpozijev v Gradcu. Prvega leta 1982 o predmarčni dobi, drugega 1987 o srednjeveških mestih. Kdo bi si bil tedaj, v Gradcu in še posebej ob prijetnem razpoloženju v njegovem rojstnem Fürstenfeldu mislil, da se ne bomo več videli!

Vasilij Melik